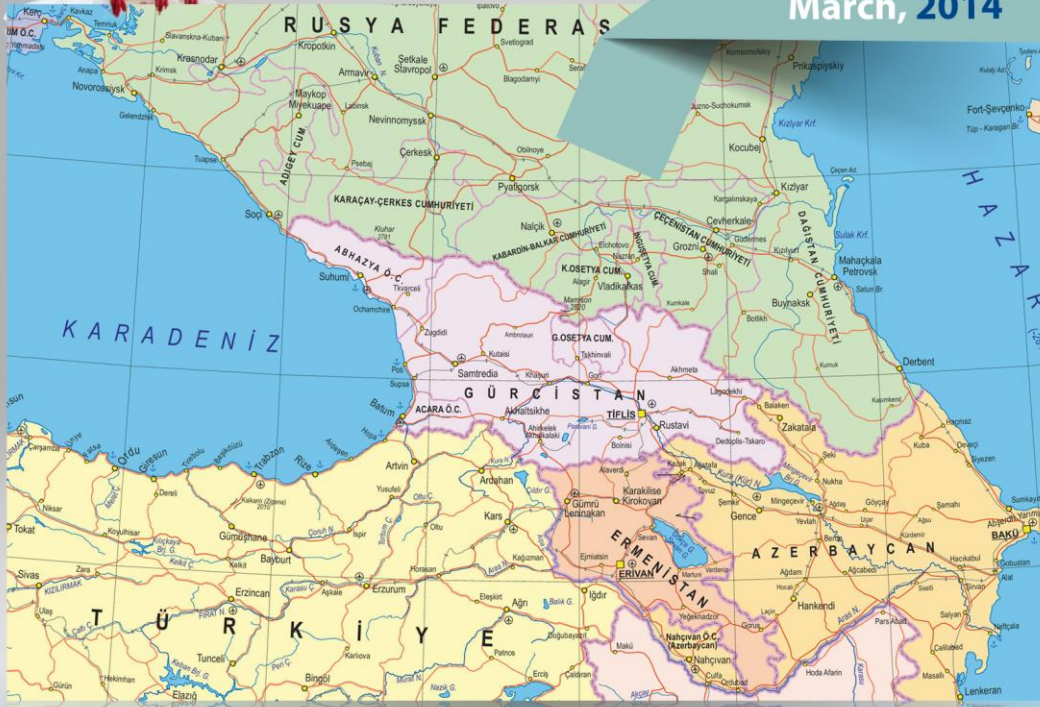

GÜNEY KAFKASYA'DA BÖLGESEL İSTİKRAR ÇALIŞTAYI

REGIONAL STABILITY IN THE SOUTH CAUCASUS WORKSHOP

20-22 Mart
March, 2014

TASAM
TÜRK ASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
TURKISH ASIAN CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

(STRATEJİK VİZYON BELGESİ)

GÜNEY KAFKASYA'DA BÖLGESEL İSTİKRAR ÇALIŞTAYI

“Meşru Müdafaadan Bölgesel Silahsızlanmaya: Güney Kafkasya'da Gerilimi hafifletme ve Bölgede İstikrarı Sağlama”

(20-22 Mart 2014, İstanbul)

AMAÇ

PfP Konsorsiyumu Çalışma Grubu ve Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü tarafından Güney Kafkasya bölgesine dair gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar, 2012 yılında Avusturya Savunma ve Spor Bakanlığınca Ulusal Savunma Akademisi ile Güvenlik Politikaları Genel Müdürlüğü üzerinden yeniden başlatılmıştır. Bu girişim ilkin 2001 yılında başlatılan Çalışma Grubu zemininde gerçekleştirilmiştir. Ancak, 2005 yılında Bölge'de yaşanan çatışmalar sebebiyle durdurulmuştur.

9-11 Kasım 2012 tarihinde Reichenau-Avusturya'da, 13-15 Mart 2013 tarihinde Tiflis-Gürcistan'da ve son olarak 7-9 Kasım 2013 tarihinde yine Reichenau-Avusturya'da başarıyla gerçekleştirilen üç çalıştay, ivedilikle bütünlüğü sağlama adına Çalışma Grubu'nun geniş bir akademik zemin oluşturduğunu ortaya koymuştur. Çalışma Grubu'nun bu çalıştay, uzmanlar için sivilleştirme ve gerilimi hafifletme aracılığıyla istikrarı sağlamaya dayanan fikirleri geliştirme ve ifade etme imkânı sunarken bu fikirleri değerlendirmeleri için bölgesel paydaşlara da sunma fırsatı sağlayacaktır.

Güney Kafkasya'daki güvenliğin çok yönlü özelliğe sahip olmasının yanı sıra Bölge'deki gerilim, Bölge aktörlerinin kendilerini olası siyasi şiddet riski altında hissetmesine bağlı olarak dalgalanma yaşamaktadır. Silahlanma ihtiyacı ve siyasi otoritenin ihtiyaç duyabileceği bir savunmanın meşru müdafaanın yerini almasının arkasında - her ne kadar - kültürel bir güdü olsa da, meşru müdafaa ve toplumsal savunma çok daha geniş bir alanda sonuçları olan bir amaca hizmet etmektedir. Bireyler bir bölgede güvenlik hizmetinin güvenliği sağlayabilmesi konusunda şüphe duydukları sürece, meşru ve toplumsal savunmayı sağlama adına girişimde bulunma eğiliminde olurlar. Bu durum, merkezî otorite için bir sorun olarak algılanan bölgesel güç dengelerindeki kaymaların yanı sıra yeni ihtilafları ve anlaşmazlıkları doğurmuştur. Diğer toplumlar, müdafaa için üçüncü aktörlerin desteğini alabilecek kadar merkezi otoriteden şüphe duyabilirler. Burada, müdafaa rolü işgal ile karıştırılır hale gelmekte ya da aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu yüzden, karmaşık ve çok düzeyli bir güvenlik çıkmazı doğmaktadır.

Söz konusu güvenlik çıkmazı, Güney Kafkasya'da çatışan tarafların güç kullanmama konusunda bir anlaşmaya varamayışı sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bu anlaşmazlık, önceki Güney Kafkasya'da Bölgesel İstikrar çalıştayında güç kullanmama konusunda anlaşılır bir açıklama getirilmesi için baskı söz konusu olduğunda katılımcıların tepkilerinin belirsizliği ile derinleşmiştir. Bir güvenlik çıkmazı, açık düşmanlığın ve askerî uyumun söz konusu olduğu durumlarda çözülmesi zor bir sorun teşkil etmektedir ancak Güney Kafkasya'da tehdit araçları konusunda verilen emir, güvenlik hizmetleri ve sınır kontrolü bireysel ve toplumsal düzeydeki temel güvenlikte yaşanan otorite sorunları ile birlikte karmaşık bir hal almıştır.

Güç kullanmama konusunda verilen sözler kolayca yok sayılabilir. Bunun delili ise; asi milisler ve ordunun kontrolsüzlüğü sebebiyle Balkan savaşlarında yapılan ateşkes anlaşmalarının sık sık ihlal edilmesidir. Güney Kafkasya'nın durumu da hiç de farklı değildir; "güç kullanmama" anlaşması için bir güvencenin müdafaası ve provokatör ajanların eylemlerini önlemek oldukça zor olacaktır. Sivilleştirme ve gerilimi hafifletme; yerel sorunların azaltılması yolunda somut başarılar elde etmenin yanı sıra, bu unsurları tehdit araçlarından arındırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu durum teorik olarak Bölge'deki ana aktörlerin ulusal bütçelerindeki manevraları için daha fazla alan sağlamakta ve hükümetlerin halkın memnuniyetsizliği ile karşılaşmadan daha fazla toplumsal hizmet için kamu harcamalarını dengeleme fırsatı sunmaktadır.

Bununla birlikte, rekabet içerisinde taraflardan biri nihai yarar elde edebilmek için geçici istikrarsızlığa sıkı sıkıya tutunabileceği için özü riskli bir stratejik kaymanın yönetimi, stratejik uyum durumunda hücumdan savunmaya geçiş her zaman tehlikelidir. Toplumsal düzeyde, şiddet araçları üzerinde sağlanan kontrol siyasi bağımsızlığın Weber teminatı olduğundan, ayrılan bölgeler kendilerine ait cephaneliklerin boşaltılması korkusunu yaşamaktadır. Bireysel düzeyde ise bir ateşli silah mülkiyeti, çoğunlukla güvenliğin ileri düzey yönetimi tarafından sağlandığı herhangi bir toplumsal sözleşmenin kabulünü zorlaştıran bir vatandaşlık hakkıdır. Sivilleştirme ve gerilimi hafifletme konularının üzerinde durulması ve "güç kullanmama" konusunda şimdiye kadarki verimsiz tartışmaların çok sayıda avantajı vardır. Öncelikle bu duruma özendirmek çok daha kolaydır. İkincisi, ulusal güvenliğin temelindeki düşüncelere öncelik kazandırılmıştır. Üçüncüsü; Minsk'teki Grup ve Cenevre müzakerelerindeki karşıt tarafların ortaya çıktığı durumları etkisiz hale getirmiştir. Dördüncüsü; pasif direniş sorunu önceki çalıştay kapsamında gerçekleştirilen neredeyse tüm sunumlarda daimi değişken olmuştur.

Bu durum **20-22 Mart 2012'de İstanbul'da** düzenlenecek "Meşru-Müdafaadan Bölgesel Silahsızlanmaya: Güney Kafkasya'da Gerilimi Hafifletme ve İstikrarı Sağlama" başlıklı **Güney Kafkasya'da Bölgesel İstikrar Çalıştayı'nın** neden yararlı bir toplantı olacağını ortaya koymaktadır.

ORTAKLAR

Projenin ortakları:

- **Avusturya Ulusal Savunma Akademisi** | Viyana-Avusturya
- **Avusturya Savunma ve Spor Bakanlığı Güvenlik Politikaları Genel Müdürlüğü** | Viyana-Avusturya
- **PfP Konsorsiyumu Çalışma Grubu** "Güney Kafkasya'da Bölgesel İstikrar", www.pfpconsortium.org
- **TASAM Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi** | www.tasam.org

KAPSAM

Baskı yöntemlerinin söz konusu olmadığı ya da hafifletildiği durumlarda güç kullanımından bahsedilemez. İdealist tabloya rağmen, Güney Kafkasya'da istikrarı sağlama yolunda ilerleme gerçekleştirebilmek için silahsızlanma ve gerilimi azaltma - yine de - gerçek koşul niteliği taşımaktadır. Bölgesel düzeydeki başarılı silahsızlanma, özellikle Avro-Atlantik güçleri ile Rusya arasındaki ilişkide olmak üzere geniş bir alandaki olumlu sonuçları bünyesinde barındırmaktadır.

Bu gözlemler hem teoride hem de pratikte yeterince sıklıkla tekrarlanmaktadır. Ancak Güney Kafkasya bölgesinde silahsızlanma, güvenliğin bu çok yönlü açısının ne kadar gerçek olduğunu ortaya koymuştur. Bireylerin ve ailelerin, içinde buldukları toplumu bir kenara bırakarak kendi mülkiyetlerini savunmayı onur meselesi haline getirdiği Bölge'de, bu konudaki herhangi bir tartışmanın desteklenmesi, silahlanmanın "demokratikleştirilmesi" konusuna açıklık kazandırma zorunluğunu beraberinde getirmektedir. Toplular, yasa dışı gruplarca korundukları zaman, ortaya çıkan belirsizlik yerel düzeyden bölgesel düzeye, oradan da uluslararası düzeye yayılmaktadır. Bu durum, yalnızca yerel, bölgesel düzeylerde ve devlet düzeylerinde geniş cephanelik birikimlerinde rahatlama imkânı bulan güvensizlik iklimine katkı sağlamaktadır. Bu çalıştayın amaçlarından biri, yerel ya da bireysel düzeydeki silahsızlanmadan ziyade bireylerin üst düzey ya da meşru otoritenin elinde bulunan meşru müdafaa hakkından feragat ettiği bir toplumsal sözleşme ortaya koyabilecek koşulların arayışı olmuştur.

Diğer taraftan, böylesine bir iklimin Güney Kafkasya'daki karar alıcıların zihnini bütünüyle meşgul etme ve dikkatlerini seçmenlerinin karşı karşıya kaldıkları çok daha baskın ihtiyaçlardan uzaklaştırma eğiliminde olduğu konusunda şüpheler söz konusudur. Örneğin; Ermenistan, Azerbaycan ve Dağlık Karabağ'ın karşı karşıya kaldığı çatışma da Bölge'de son on yıldır süregelen silahlanma yarışının Azerbaycan'a etkisi - çok sayıda diğer etkinin arasında - ekonomik çeşitlenmesinin önüne geçmesi olmuştur.

Doğal kaynaklar açısından içinde bulunduğumuz on yılın ortasına kadar Azerbaycan ekonomisinde bir küçülme başlaması beklenmektedir ve bu yüzden mevcut askerî harcama düzeninde - güvenlik amacı güdüldüğü sürece - bir kısıtlama zorunluluğu söz konusu olacaktır. Ermenistan, ülkedeki yoksulluk oranının daha da kötü hale geldiği bir süreçte Azerbaycan'ın bunu uygulamasını izlemiştir. BM'ye göre, Ermenistan nüfusunun %30'u yoksulluk sınırında ya da bu sınırın altında yaşamaktadır. Bununla birlikte, Dağlık Karabağ; yalnızca "tanınmadan yoksun" fiilen bağımsız bir devlet olma kavramını açıklığa kavuşturan özerk güçler oluşturmuştur.

2011'den beri gerçek bir "keskin nişancı savaşının" çok daha uzak bölgelere yayılması söz konusudur ve bu durum cephanelik sayılarındaki artışla birlikte, özellikle "Madrid İlkeleri" şeklinde ortaya çıkan Minsk Grubu liderliğinde gerçekleştirilen - zaten yetersiz olan ilerlemeyi baltalayan - üstünlük, anlaşmazlık ve düşmanlık gibi sorunları yeniden alevlendirmiştir. Büyük güçlerin temas halinde olacakları hatlar üzerinde bulunması ve Dağlık Karabağ hakkında askerî bir karar verebilme arzusu amacıyla çok daha büyük cephaneliklerin biriktirilmesi varsayımı savaşın gerçekleşmek üzere olması için somut bir delil teşkil etmektedir. Ermenistan'ın savunma konusunda toplam devlet bütçesinden daha fazlası olmasa bile bu bütçe ile eşdeğer harcama yapmaya ant içmiş olması, Azerbaycan için daima korku olarak nitelendirilebilir. Ancak Ermenistan yetkilileri Ermenistan savunma bütçesinin son 20 yılda hiç olmadığı kadar yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Önleyici veya beklenmedik savaşların önüne geçmek için bölgesel düzeyde radikal silahsızlanmayı gerçekleştirebilecek tüm taraflar için teşvik unsurları incelenmelidir. "Silahsızlanma"; bu durumda çok fazla anlam içermektedir. Temas hattından geri çekilme, keskin nişan eylemleri, birliklerin dağıtılması, kaldırılması, etkisizleştirilmesi veya belli tür silahların yasaklanmasına dair 1994 ateşkes anlaşmasının benimsenmesi anlamına gelmektedir. Silahsızlanma yönündeki hareket tamamen garanti edilemeyen "güç kullanmama" konusunda şu ana kadarki dolaylı ve faydasız tartışmalardan uzak duracaktır.

Gürcistan'ın ve ayrılan iki bölgesi Abhazya ve Güney Osetya'nın karşısında olma durumunda Rus askerî varlığı sorununa yeni boyutlar eklenecektir. Bunlardan birisi; Rus birlikleri - Gürcistan, Abhazya ya da Güney Osetya'dan hangisinin sınırı olursa olsun - bağımsız sınırlara konuşlanmaktadır. Güney Kafkasya bölgesindeki silahsızlanmanın ilk avantajı Rus birliklerinin daha çok iyi niyetli barış koruma birlikleri gibi görünecek olmasıdır. Kamuoyunda bu durum Rus imajına ciddi katkı sağlayacaktır. Ancak "silahsızlanma", karşılıklı gerçekleştirilecek bir iş olduğu için Gürcistan'ın ayrılan bölgelerine zor kullanarak birleşme gibi bir girişim planı olmadığını gösterebilmesi çok daha uzun bir çaba gerektirmektedir. Esas itibarıyla, "güç kullanmama" meselesinin güç uygulayıcı araçların kısıtlanması sebebiyle bağlayıcılığı yoktur.

Aynı zamanda “silahsızlanma”, ayrılan bölgelerin tam bağımsızlığı seçeneğinin hükümsüzlüğü anlamına da gelmemektedir. Her ne kadar Çalışma Grubu böylesine bir sonucun yalnızca karşılıklı mutabakat koşuluyla yasallaşacağı konusunda ısrarcı olsa da bu karar bu çalıştayda kesinlik kazanmayacaktır. Güvenlik güçlerinin devamlılığının sağlanması konusundaki ayrıcalık, her zaman ülkenin merkezî otoritelerine özgü bir durum değildir. Bu ayrıcalık bölgesel düzeyde paylaştırılan bir işlevdir. Burada “silahsızlanma”, ayrılan bölgelerdeki güvenliğin temini için yapısal yeterlilik düzeyinde (materyal ve miktar) incelenmektedir.

Bahsedilen husus, Güney Kafkasya'daki çatışmalı taraflar arasında güven inşa edebilme yolunda silahsızlanmanın bir başlangıç noktası niteliğinde olmasıdır. Bunun yanı sıra, eğer bölgesel düzeydeki gerilimler Rusya ve Avro-Kafkas güçleri arasındaki mevcut anlaşmazlığın dışavurumu olarak algılanırsa bölgesel düzeydeki temsili silahsızlanma jeostratejik ilişkiler için olumlu sonuçlar doğurabilir.

Özelde ise bu durum, Avrupa sözleşmesindeki geleneksel güçlerin durdurulması gibi var olan cephaneleri kontrol eden rejimlerin kurulması yönünde bir işaret olarak kabul edilebilir. Bu düzenlemelerin teknik açıları her ne kadar bu çalıştayın konusu olmasa da özellikle karşılıklı güven beklentisinin vurgulandığı zamanlarda bir kısmını (örneğin doğrulama görevleri gibi) akıldan tutmakta fayda vardır.

Silahsızlanma ve gerilimi hafifletme konuları geniş konulardır. Katılımcılar, kendilerini taze bir zihinle sorgulamaları ve bu kavramların bütün muhtemel tanımlarını keşfetmeleri için teşvik edilmektedir.

Konuya olumlu tarafından ve askerîleştirilmenin etkileri açısından bakılması örneğinde olduğu gibi silahsızlanma tarafından bakmak belki de daha uygun olacaktır; Ermenistan ve Azerbaycan arasında rövanşizm ve algı yanıltması sebebiyle tırmanan yerel silahlanma yarışı düşmanı zor harcama seçimleri yapmaya zorlama girişimi mi yoksa basit bir genel bilanço girişimi midir (örneğin Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya'nın potansiyeli ile denk durumdadır)?

Her zaman olduğu gibi, katılımcılar silahsızlanmayı sağlayabilmek için yapıcı ve işe yarar yollar aramalıdır. Katılımcılar ayrıca, NATO'nun 2. Maddesi, AKKA'nın (etkisizleştirilmiş) Sınır Bölgesi limitleri ya da temel Madrid İlkeleri gibi uluslararası belgelerden ilham alabilirler ancak silahsızlanma için şeffaflık, korunma ve belirli bir düzeyde karşılıklı güven gibi temel koşulları göz önüne almalıdırlar.

Amaç; savunma, askerî tedarik, ekonominin sağlığı, iç istikrar ve açık tartışma risklerinin etkileri konusundaki farkındalığı artırmaktır. Bölgesel liderler için vaziyeti kurtarıcı bir belge olan politik tavsiyeler; doğru savunmaların arayışında olan ara bulucular için daha ziyade bir yol gösterici olabilir.

ANAHTAR SORULAR

- Askerleştirmenin etkileri nelerdir? Birey veya toplum üzerindeki etkileri nelerdir? İyi midir, kötü mü?
- Etkili caydırıcılığı, yeterlilik ile bir araya getirebilen işe yarar bir denge yeniden nasıl kurulur?
- Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki silah yarışının amacı nedir?
- Azerbaycan, Dağlık Karabağ üzerinde güç kullanımı ile ilgili belirleyici bir sonuç için baskı yapabilir mi? Eğer Aliyev rejimi düşerse sonuçları ne olur?
- Ermenistan, askerî harcamaları sürdürülebilir mi?
- Rusya nasıl GSK (Geleneksel Silahlı Kuvvetler) Sözleşmesi'ni yeniden değerlendirmeye ikna edilebilir (veya Sınır Güçleri Yapılandırması üzerine farklı bir sözleşmeyi değerlendirmeye ikna edilebilir) ?
- Yalnızca silahsızlanma konusunun değerlendirilmesi ve diğer meselelerden ayrı tutulması ile Madrid İlkeleri tekrar yürürlüğe konulabilir mi?
- Güney Kafkasya'daki ilgili yetkililer ve (farklı düzeylerdeki) kanun dışı güvenlik güçleri vasıtasıyla etkili kontrol nasıl muhafaza edilebilir?

1. OTURUM

“Meşru Müdafaa ve Devlet: Etkili bir Toplumsal Sözleşme için Güven Oluşturma”

İngiliz İç Savaşı'nın uyanışını yazan Thomas Hobbes, bireysel meşru müdafaa hakkının egemenlik çatısı altında toplanması gerektiğini, böylece bireylerin, birbirlerine güvensizliğin kaynağını temsil etmediğini iddia etmektedir. Sovyet Dönemi sonrasındaki kaosun yanı sıra Güney Kafkasya'daki silahlara eklemeye yapılmasının ardından hükümetler (politik statüyü dikkate almadan tüm düzeylerde) ve ayrıca seçmenler arasında güven ilişkisini sağlamak için yasal, toplumsal ve kültürel koşullar incelenecektir. Bu oturumda bireysel ve yerel düzeyde cephaneliklerin sınırlandırma ve kontrol yollarını araştırılacaktır. Bu konunun uygunluğu, kalıplaşmış etnik çatışma bağlamında ve kısmen tanınmış ya da tanınmamış siyasi toplumlar bağlamında suç ve politik şiddet arasındaki karmaşayı ortaya çıkarmasıdır.

2. OTURUM

“Ayrılan Bölgelerdeki Güvenlik: Güç Kullanımında Ne Kadar Tek Başınayız?”

Sosyalist Max Weber “devlet” olgusunu, baskı yöntemlerinin tek bir yerde muhafaza edilmesi olarak tanımlamaktadır. Tanımdan; bir toplumun baskı potansiyeli, bazılarında göre devlet olma becerisi anlaşılmaktadır. Ancak, diğer örneklerde de görebileceğimiz gibi, “devlet”in baskı yeteneği merkezden yönetilmemektedir. Güvenlik, “devlet”ten bölgeye oradan da belediyelere olmak üzere hükümetin farklı düzeyleri arasında paylaşılan bir işlevdir. Bu oturumda, ayrılan bölgelerin güvenlik hizmetleri gözden geçirilecek, bu bölgelerdeki güvenlik hükümlerinin “yeterlilik” ölçütleri için arayışta bulunulacaktır. Ayrıca, bölgenin hizmetleri arasındaki bütünlüğü ve politik statü meselesi ve sınır bütünlüğü başarısına bakılmaksızın ‘birleşme’ kapasitesi örneğinde olduğu gibi politik bölünmeler için işbirliği ruhundaki merkezin incelemesi faydalı olacaktır. Aslında, güvenlik fazlasıyla lükstür ve ayrılan bazı bölgeler her zaman başka aktörlere bu konuda güvenmek istemeyecektir. Ayrıca, bu işlevi çoğalmalardan kaçınmak ve masrafları kurtarmak için merkez ve bölgeler arasında ayırmak hiç de anlamlı olmayacaktır. Nihayetinde, baskı yöntemlerinin özel olması meselesinde çözümün bir kısmı güvenliğin ne kadar yeterli olduğunu ya da ne amaçla gerçekleştirildiğini belirlemektedir. Bu oturum, ayrılan bölgelerin meseleye açıklık getirmesi için bir sebep teşkil etmektedir.

3. OTURUM

“Güney Kafkasya Devletleri Arasındaki Güvenlik Yarışı: Felakete Doğru Yarı mı?”

Son beş yılda, Güney Kafkasya güçleri arasındaki güven durumu çok daha kırılgan bir hâl almıştır. Rusya ve Gürcistan arasındaki ilişki, Gürcistan’ın kendisinden ayrılan ülkeler ile zorla yeniden birleşme girişiminde bulunmasının ardından bugün çok daha iyi durumdadır. Bunun öncesinde Gürcistan, Rusya’nın yerel askerî kapasitesine yetişme amacıyla aşırı askerî harcamalara müsamaha göstermiştir. Ermenistan ve Azerbaycan’ın da bir silahlanma savaşı içinde oldukları ortadadır ve birkaç yıl önce temas bölgesi üzerindeki çarpışmalarda artış gözlenmiştir. Bu oturumda, Ermenistan - Azerbaycan arasında bir çatışma durumunda Gürcistan - Rusya senaryosunun olasılıkları ve sonuçları incelenecektir. Burada, Gürcistan tecrübesi kritik önem taşımaktadır ve orantısız askerî harcamaların sonuçları konusunda bir tartışma beklenmektedir. Sonuçlar, yalnızca Gürcistan liderliğinin kaderi için değil toplum için de belirsizdir. Bu oturumda, iç istikrarın dayandığı diğer toplumsal harcamaları aksatırken bir silahlanma yarışına dâhil olmanın Ülke için sonuçlarını gözden geçirmelidir.

4. OTURUM

“Büyük Güçlerin Güvenlik Çıkmazının Merkezi Olarak Güney Kafkasya”

AB'nin “yumuşak güç” desteği ve NATO'nun Bölge'den göreceli çekilişi ile Güney Kafkasya bölgesindeki çatışmaların, büyük güçlerin güvenlik çıkmazı ya da bölgesel emellerinin bir sonucu olduğunu gerçekten söyleyebilir miyiz? Bu oturumda, büyük güçlerin ekonomik ve politik alanlardaki herhangi bir rekabetini sınırlandırma yolunda bölgesel silahsızlanma için yöntem önerme arayışı olacaktır. Bunun da ötesinde, şu anda askıya alınan Avrupa sözleşmesi dâhilindeki Konvansiyonel Güçler kapsamındaki meselenin incelenmesi de uygun olacaktır. Büyük güçlerin (Rusya, Avro-Atlantik Ülkeleri) Geleneksel Silahlı Kuvvetlerinin, en azından bölgesel düzeyde (örneğin Sınır Bölgesi limitleri) yeniden değerlendirmesine imkân verecek şartlar izlenmeye geçecek yol niteliğindedir. Bu oturumda, Güney Kafkasya güvenlik ortamını şekillendiren büyük güçlerin ilişkisi olup olmadığına ya da büyük güçlerin ilişkisini renklendiren Güney Kafkasya içindeki ihtilaflara açıklık getirme arayışında olunmalıdır.